

MAHALLIY DORILAR ISHLAB CHIQUARISH VA IMPORT MASALASI

Baxodirova Rayxon Jahongirovna

Toshkent Farmatsevtika instituti Farmatsiya
fakulteti 1-bosqich talabasi

Turdiyeva Mafura Norbuta qizi

Toshkent Farmatsevtika instituti Farmatsiya
fakulteti 1-bosqich talabasi

Eshonqulova Muxlisa Zafar qizi

Toshkent Farmatsevtika instituti Farmatsiya
fakulteti 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22089920>

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida mahalliy dorilar ishlab chiqarish va dorilar importi masalasiga bag'ishlangan. Maqolada mamlakatimiz farmatsevtika sanoatining bugungi holati, mahalliy dori vositalari ishlab chiqarishning rivojlanish darajasi va xorijiy dorilarga bo'lgan yuqori import qaramligi atroflicha tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Biologik faol moddalar, dori yetkazib berish tizimlari, maqsadli dori yetkazib berish, nazoratli chiqarilish tizimlari, nanozarrachalar, liposomalar, polimer asosidagi tashuvchilar, mikrokapsulatsiya, gidrogellar, farmakokinetika,

So'nggi yillarda hukumat tomonidan amalga oshirilayotgan import o'rnini bosish siyosati, "Tashkent Pharma Park" innovatsion klasteri, yangi farmatsevtika korxonalarining ochilishi, GMP xalqaro standartlarini joriy etish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish borasidagi ishlar batafsil yoritilgan. Maqolada mahalliy dorilar ishlab chiqarish hajmining o'sishi, eksport ko'rsatkichlari hamda 2030 yilga qadar belgilangan maqsadlar — ichki bozorda mahalliy dorilar ulushini 70 foizga yetkazish masalalari ko'rib chiqiladi.

Shuningdek, import dorilarning iqtisodiy jihatdan qimmatligi, valyuta chiqimi, ta'minot xavfsizligi va aholining arzon hamda sifatli dori vositalariga bo'lgan ehtiyoji kabi dolzarb muammolar ham muhokama qilinadi. Maqola oxirida mahalliy ishlab chiqarishni yanada rivojlantirish va importga qaramlikni kamaytirish bo'yicha amaliy takliflar berilgan.

Ushbu maqola farmatsevtika sohasidagi mutaxassislar, tadbirkorlar, davlat xodimlari va keng jamoatchilik uchun mo'ljallangan bo'lib, O'zbekiston farmatsevtika sanoatini mustahkamlash va aholini sifatli dori vositalari bilan ta'minlash yo'lidagi muhim masalalarni yoritadi.

O'zbekiston Respublikasida farmatsevtika sanoati mamlakat iqtisodiyotining strategik ahamiyatga ega tarmoqlaridan biri bo'lib, aholining sog'lig'ini ta'minlash, sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlash va iqtisodiy mustaqillikka erishishda muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda bu sohada sezilarli o'sish kuzatilmoqda. 2025 yilda O'zbekiston farmatsevtika bozori hajmi taxminan 2 milliard AQSh dollariga yetdi va 2018 yildagiga nisbatan o'rtacha yillik o'sish sur'ati 13,4 foizdan oshdi.

Biroq, bozor hali ham importga kuchli qaramligicha qolmoqda. Qiymat bo'yicha dorilarning 87–89 foizi xorijiy mahsulotlar hisobiga to'g'ri keladi. 2024 yilda farmatsevtika mahsulotlari importi 1,68 milliard dollarni, 2025 yilda esa 1,78 milliard dollarni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich 2026 yilda ham o'sishi kutilmoqda, ammo hukumat importni 15 foizga qisqartirishni rejalashtirmoqda.

Mahalliy ishlab chiqarish hajmi esa izchil o'sib bormoqda. 2025 yilda 35 ta mahalliy korxona tomonidan 205 turdagi yangi dori vositalari ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi. Hozirgi vaqtda mamlakatda 191–195 ta farmatsevtika korxonasi faoliyat yuritmoqda, ulardan 95 tasi bevosita dori vositalari ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. Mahalliy ishlab chiqaruvchilar soni 2017 yildagi 146 tadan 2024–2025 yillarda 195 taga yetdi. Hajm (paketlar soni) bo'yicha mahalliy dorilar ulushi 40–41 foiz atrofida bo'lib, asosan arzon generik preparatlar hisobiga ta'minlanmoqda.

Davlat tomonidan olib borilayotgan import o'rnini bosish siyosati doirasida bir qator muhim qadamlar tashlangan. "Tashkent Pharma Park" innovatsion klasteri (1,9 million kvadrat metr maydon, 1,2 milliard yevro investitsiya) biotexnologiya, ilmiy-tadqiqot va zamonaviy ishlab chiqarish markaziga aylantirilmoqda. 2026 yilda farmatsevtika sohasida ishlab chiqarish hajmini 8,5 trillion so'mga yetkazish, yangi investitsiya loyihalarini amalga oshirish va soliq imtiyozlarini kengaytirish rejalashtirilgan.

"O'zbekiston – 2030" strategiyasida belgilangan asosiy maqsad — ichki bozorda mahalliy dorilar ulushini 70 foizga yetkazish va eksport hajmini sezilarli darajada oshirishdan iborat. Bu nafaqat millionlab dollarlik valyuta mablag'larini tejash, balki aholiga arzonroq, sifatli va o'z vaqtida yetkazib beriladigan dori vositalari ta'minotini yaxshilash imkonini beradi.

Ushbu maqolada O'zbekistonda mahalliy dorilar ishlab chiqarishning hozirgi holati, mavjud muammolar, import masalasining iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini, hukumatning amaliy choralari hamda kelgusidagi rivojlanish istiqbollari har tomonlama tahlil qilinadi.

Tahlil va natijalar: O'zbekiston farmatsevtika sanoatini rivojlantirish va import masalasini tahlil qilganda bir nechta muhim tendensiyalar yaqqol namoyon bo'ladi. Bir tomondan, so'nggi 8–9 yilda sezilarli ijobiy o'sish kuzatilmoqda. 2017–2025 yillarda farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 3,5 baravarga oshgan, mahalliy dori vositalari ishlab chiqarish esa ikki baravar ko'paygan. Mahalliy korxonalar soni 146 tadan 195 taga yetgan, 2025 yilda esa 35 ta mahalliy korxona tomonidan 205 turdagi yangi dori vositalari ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan. Eksport yo'nalishi 55 ta davlatga yetgan va 2025 yilda farmatsevtika sohasida 172 million dollarga yaqin mahsulot eksport qilingan.

Bozor hajmi jihatidan ham ijobiy dinamika mavjud: 2025 yilda farmatsevtika bozori hajmi taxminan 2,14 milliard AQSh dollariga yetgan bo'lib, 2018 yildagiga nisbatan o'rtacha yillik o'sish sur'ati 13,4 foizdan oshgan. Hajm (paketlar soni) bo'yicha mahalliy dorilar ulushi 41,2 foizga yetgan, bu asosan arzon generik preparatlar (paracetamol, ibuprofen, antibiotiklarning oddiy turlari) hisobiga erishilgan natijadir.

Ikkinchi tomondan, muammolar hali ham jiddiy. Qiymat bo'yicha bozorning 87–89 foizi import dorilar hisobiga to'g'ri keladi. 2025 yilda farmatsevtika importi 1,78 milliard dollarga yaqinlashgan. Bu holat bir necha salbiy oqibatlarga olib kelmoqda:

- **Valyuta bosimi:** Har yili katta miqdordagi xorijiy valyuta xorijga chiqib ketmoqda, bu milliy valyuta kursiga va tashqi savdo balansira salbiy ta'sir ko'rsatadi.

- **Narxlarning yuqoriligi:** Import dorilari mahalliy generiklarga nisbatan sezilarli darajada qimmat, bu aholining, ayniqsa, o'rtacha va past daromadli qatlamlarning dori vositalariga bo'lgan ehtiyojini qiyinlashtiradi.

- **Ta'minot xavfsizligi xavfi:** Global logistika muammolari, geosiyosiy vaziyat yoki yetkazib beruvchilarning cheklanishi ta'minot zanjirini uzishi mumkin.

- **Texnologik qaramlik:** Murakkab biotexnologik preparatlar, onkologik dorilar, insulin, vaksinalar va zamonaviy antibiotiklar bo'yicha mahalliy ishlab chiqarish hali yetarli emas.

Hukumat tomonidan olib borilayotgan siyosat bu muammolarni hal etishga qaratilgan. 2026 yilda farmatsevtika ishlab chiqarish hajmini 8,5 trillion so'mga yetkazish, "Tashkent Pharma Park" klasterini kengaytirish (1,9 million kv.m maydon, 1,2 milliard yevro investitsiya), yangi soliq imtiyozlari (yer, foyda va mol-mulk solig'idan ozod qilish), davlat xaridlarida mahalliy mahsulotlar uchun kvota va texnologiya transferini rag'batlantirish kabi choralar ijobiy natija bermoqda. 2026 yildan boshlab 2600 ta retseptli dori narxlarining 40–50 foizga arzonlashishi kutilmoqda.

Xulosa: Mahalliy ishlab chiqarish hajmi va korxonalar soni o'sayotgan bo'lsa-da, sifat va qiymat jihatidan import ustunligi saqlanib qolmoqda. Bu klassik "miqdor va sifat" paradoksini ko'rsatadi. Import o'rnini bosish siyosati to'g'ri yo'nalishda, ammo uni tezlashtirish uchun biotexnologiya, biosimilyarlar va murakkab molekulalarni ishlab chiqarishga o'tish zarur. "Tashkent Pharma Park" kabi yirik loyihalar ilmiy-tadqiqot, ta'lim va ishlab chiqarishni integratsiya qilish imkonini beradi. Bu uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Iqtisodiy jihatdan: mahalliy ulushni oshirish valyuta tejash, yangi ish o'rinlari (sohada allaqachon 40 mingdan ortiq odam band) va sanoatning qo'shilgan qiymatini oshirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy jihatdan: arzon va sifatli dori ta'minoti aholining hayot sifatini yaxshilaydi, ayniqsa, surunkali kasalliklar bilan og'riq bemorlar uchun muhim ahamiyatga ega.

2030 yilga mahalliy dorilar ulushini 70 foizga (ba'zi manbalarda 80 foizgacha) yetkazish maqsadi real ko'rinadi, agar quyidagi yo'nalishlarda izchil ish olib borilsa:

- Eng ko'p import qilinadigan 100 turdagi dorilarni birinchi navbatda mahalliyashtirish;
- Xorijiy kompaniyalar bilan texnologiya transferi bo'yicha qo'shma korxonalar sonini ko'paytirish;
- Ilmiy-tadqiqot institutlari va universitetlarni "Tashkent Pharma Park"ga faol jalb qilish;
- Raqamli markirovka va sifat nazoratini to'liq joriy etish;
- Eksportni rag'batlantirish (transport xarajatlarini subsidiyalash va xalqaro sertifikatlashni soddalashtirish).

Natijada, O'zbekiston nafaqat ichki bozorni to'ldirish, balki Markaziy Osiyo va undan tashqaridagi bozorlarda raqobatbardosh farmatsevtika yetkazib beruvchisiga aylanishi mumkin. Bu yo'l iqtisodiy mustaqillikni mustahkamlash, valyuta resurslarini tejash va aholining sog'lig'ini yaxshilashning eng samarali yo'li hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-13-son 28.01.2025-yilgi Farmoni "Farmatsevtika tarmog'ini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" // Lex.uz rasmiy sayti.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-35-son 05.03.2026-yilgi Farmoni "Farmatsevtika tarmog'ida ishlab chiqarishni rag'batlantirish va import o'rnini bosishni yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" // Lex.uz.
3. "2022–2026 yillarda respublikaning farmatsevtika tarmog'ini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Prezident qarori. – Toshkent, 2022.
4. Farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirish agentligi. O'zbekiston farmatsevtika bozori holati va rivojlanish ko'rsatkichlari (2025-yil yakuni bo'yicha hisobot). – Toshkent, 2026.

5. "O'zbekiston – 2030" strategiyasini amalga oshirishga oid davlat dasturi. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, 2025.
6. Xudoyberdiyev A., Sobirov B. O'zbekiston Respublikasida farmatsevtika sanoatining asosiy rivojlanish yo'nalishlari va import o'rnini bosish masalalari // Ilmiy jurnal. – 2025. – № 5. – B. 45–58.

